

SPIS TREŚCI

Uwagi wstępne	5
Objaśnienia skrótów	7
Rozdział I. Ogólne wiadomości o prawie	9
§ 1. Istota prawa	9
§ 2. Prawo a moralność	10
§ 3. Świadomość prawna	12
§ 4. Praworządność	13
§ 5. Norma prawna	15
§ 6. Normy prawne bezwzględnie i względnie obowiązujące	16
§ 7. Przepis prawny	17
§ 8. Stosunek prawny	18
§ 9. Zdarzenie prawne	20
§ 10. Podział zdarzeń prawnych	21
§ 11. Stosowanie prawa	22
§ 12. Wykładnia prawa	23
1. Pojęcie wykładni prawa	23
2. Rodzaje wykładni ze względu na podmiot	24
3. Rodzaje wykładni ze względu na metodę	25
4. Rodzaje wykładni ze względu na wynik	26
§ 13. Źródła prawa	27
1. Pojęcie źródeł prawa	27
2. Ustawa	28
3. Umowa międzynarodowa	31
4. Rozporządzenie	32
5. Akty prawa miejscowego	33
§ 14. Akt prawny	34
§ 15. Publikowanie aktów normatywnych	35
§ 16. Kodeks i kodyfikacja	36
§ 17. Luki w prawie	38
§ 18. Kolizje przepisów prawnych	40
1. Kolizja przepisów prawnych w czasie	40
2. Kolizja przepisów prawnych w przestrzeni	42

§ 19. Systematyka prawa	43
1. Pojęcie systematyki prawa	43
2. Prawo publiczne a prawo prywatne	44
3. Prawo materialne a prawo formalne	44
4. Prawo międzynarodowe a prawo wewnętrzne	45
5. Podział prawa na gałęzie	46
§ 20. Prawo europejskie	50
1. Uwagi ogólne	50
2. Organy Wspólnot Europejskich	51
3. Źródła prawa europejskiego	54

Rozdział II. Prawo konstytucyjne 57

§ 1. Pojęcie konstytucji	57
§ 2. Zasada trójpodziału władz	58
§ 3. System organów państwowych	59
§ 4. Sejm	60
1. Sejm jako organ ustawodawczy	60
2. Posłowie do Sejmu	61
3. Organizacje poselskie	62
4. Wewnętrzne organy Sejmu	63
5. Trybunał Konstytucyjny	65
6. Trybunał Stanu	67
7. Rzecznik Praw Obywatelskich	68
§ 5. Senat	70
§ 6. Prezydent	71
§ 7. Najwyższa Izba Kontroli	72
§ 8. Rada Ministrów	73
§ 9. Pojęcie wymiaru sprawiedliwości	76
§ 10. Organizacja wymiaru sprawiedliwości	77
§ 11. Sądy	77
§ 12. Sąd Najwyższy	78
§ 13. Sądy powszechne	80
1. Organizacja i zadania sądów powszechnych	80
2. Sędziowie i ławnicy	82
§ 14. Sądy szczególne	82
§ 15. Sądy administracyjne	83
§ 16. Sądy polubowne	83
§ 17. Prokuratura	84
§ 18. Adwokatura i obsługa prawna jednostek gospodarczych	85
§ 19. Notariat	86

Rozdział III. Prawo administracyjne 87

§ 1. Pojęcie administracji	87
§ 2. Istota i przedmiot prawa administracyjnego	87
§ 3. Organy administracji publicznej	88
1. Organy kolegalne i jednoosobowe	89

2. Organy centralne i terenowe	89
3. Organy o kompetencji ogólnej i szczególnej	90
§ 4. Stosunek administracyjnoprawny	90
§ 5. Prawne formy działania administracji	91
§ 6. Akt administracyjny	93
§ 7. Podział aktów administracyjnych	94
§ 8. Ważność aktu administracyjnego	95
§ 9. Postępowanie administracyjne	97
§ 10. Postępowanie administracyjne ogólne	97
1. Pojęcie postępowania administracyjnego ogólnego	97
2. Zasady postępowania administracyjnego	98
3. Przebieg postępowania administracyjnego	99
4. Decyzja	101
5. Środki odwoławcze	101
6. Sądowa kontrola decyzji administracyjnych	102
7. Skargi i wnioski	103
§ 11. Postępowanie egzekucyjne	104
Rozdział IV. Prawo karne	107
§ 1. Źródła prawa karnego	107
§ 2. Zakres obowiązywania prawa karnego	107
1. Obowiązywanie prawa karnego w czasie	108
2. Obowiązywanie prawa karnego w przestrzeni	108
§ 3. Pojęcie przestępstwa	110
§ 4. Rodzaje przestępstw	111
§ 5. Związek przyczynowy	113
§ 6. Formy popełnienia przestępstwa	114
§ 7. Wina	116
§ 8. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną	118
1. Niepoczytalność	119
2. Błąd	120
3. Obrona konieczna	120
4. Stan wyższej konieczności	122
5. Rozkaz przełożonego	122
6. Zgoda pokrzywdzonego	123
7. Działanie w granicach uprawnień lub obowiązku prawnego	123
8. Ryzyko nowatorstwa	124
§ 9. Zbieg przestępstw	124
§ 10. Zbieg przepisów ustawy	126
§ 11. Przestępstwo ciągłe	126
§ 12. Kary i środki karne	127
1. Istota kary	127
2. Rodzaje kar	128
3. Środki karne	130
4. Zasady wymiaru kar i środków karnych	131

§ 13. Nadzwyczajne złagodzenie kary	132
§ 14. Nadzwyczajne zaostrzenie kary	133
§ 15. Środki poddające sprawcę próbie	134
1. Uwagi wstępne	134
2. Warunkowe umorzenie postępowania	134
3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary	135
4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie	136
§ 16. Powrót do przestępstwa	137
§ 17. Amnestia i abolicja	137
§ 18. Prawo łaski	138
§ 19. Przedawnienie	139
§ 20. Zatarcie skazania	140
§ 21. Przestępstwa przeciwko instytucjom państwowym i samorządowym	141
§ 22. Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	143
§ 23. Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	144
§ 24. Przestępstwa przeciwko mieniu	146
§ 25. Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	148

Rozdział V. Prawo cywilne 151

A. Część ogólna 151

§ 1. Ogólne wiadomości o prawie cywilnym	151
1. Pojęcie prawa cywilnego	151
2. Rola prawa cywilnego	152
3. Podział prawa cywilnego	152
§ 2. Źródła prawa cywilnego w Polsce	153
§ 3. Klauzule generalne prawa cywilnego	155
§ 4. Stosunek cywilnoprawny	157
§ 5. Prawo podmiotowe	158
§ 6. Osoby fizyczne	161
1. Uwagi ogólne	161
2. Pojęcie osoby fizycznej	161
3. Zdolność prawna osoby fizycznej	162
4. Zdolność do czynności prawnych osoby fizycznej	163
5. Ubezwłasnowolnienie	164
6. Uznanie za zmarłego	165
§ 7. Osoby prawne	166
1. Pojęcie osoby prawnej	166
2. Rodzaje osób prawnych według kodeksu cywilnego	167
3. Skarb Państwa	168
4. Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osób prawnych	168
5. Organy osób prawnych	169
§ 8. Czynności prawne	169
§ 9. Przesłanki ważności czynności prawnej	172
§ 10. Wady oświadczenia woli	173
§ 11. Zawarcie umowy	176
§ 12. Forma czynności prawnych	180

§ 13. Wykładnia oświadczenia woli	183
§ 14. Przedstawicielstwo	184
§ 15. Przedawnienie roszczeń	185
B. Prawo rzeczowe	189
§ 16. Instytucje prawa rzeczowego	189
1. Pojęcie prawa rzeczowego	189
2. Pojęcie rzeczy	189
3. Podział rzeczy	190
§ 17. Prawo własności	191
§ 18. Współwłasność	192
§ 19. Nabycie i utrata prawa własności	193
1. Informacje ogólne	193
2. Nabycie i utrata prawa własności w drodze umowy	194
3. Nabycie prawa własności od osoby nieuprawnionej	195
4. Zasiedzenie	195
5. Znalezienie	196
6. Połączenie, pomieszczenie i przeistoczenie rzeczy	197
§ 20. Użytkowanie wieczyste	197
§ 21. Ograniczone prawa rzeczowe	199
1. Pojęcie i rodzaje ograniczonych praw rzeczowych	199
2. Użytkowanie	199
3. Zastaw	200
4. Służebność	201
5. Spółdzielcze prawa do lokali i domów	202
6. Hipoteka	202
§ 22. Księgi wieczyste	203
§ 23. Posiadanie i dzierżenie	206
1. Pojęcie posiadania	206
2. Rodzaje posiadania	207
3. Skutki posiadania	207
4. Ochrona posiadania	208
5. Przeniesienie posiadania	209
6. Dzierżenie	209
C. Zobowiązania	209
§ 24. Zobowiązanie i prawo zobowiązaniowe	209
§ 25. Źródła zobowiązań	211
§ 26. Odpowiedzialność cywilna	212
§ 27. Siła wyższa	213
§ 28. Pojęcie szkody i sposoby jej naprawienia	214
1. Pojęcie szkody	214
2. Odpowiedzialność za szkodę	216
§ 29. Powstanie zobowiązań z umów	218
1. Pojęcie umowy	218
2. Rodzaje umów	219
3. Umowa przedwstępna	220
4. Dodatkowe zastrzeżenia umowne	220

§ 30. Czyny niedozwolone	221
§ 31. Odpowiedzialność za własne czyny	222
§ 32. Odpowiedzialność za cudze czyny	223
§ 33. Odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez funkcyj- nariuszy państwowych	225
§ 34. Odpowiedzialność przedsiębiorstw stosujących siły przyrody	228
§ 35. Odpowiedzialność posiadaczy mechanicznych środków komunikacji	229
§ 36. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny	230
§ 37. Inne przypadki odpowiedzialności za czyny niedozwolone	231
§ 38. Wykonanie zobowiązań	232
1. Uwagi ogólne	232
2. Miejsce i czas wykonania zobowiązania	233
3. Wykonanie zobowiązań wzajemnych	233
4. Dowód wykonania zobowiązań	234
§ 39. Skutki niewykonania zobowiązań	235
1. Pojęcie odpowiedzialności kontraktowej	235
2. Ciężar dowodu	236
3. Niemożliwość świadczenia	237
4. Zwłoka dłużnika	238
§ 40. Zgaśnięcie zobowiązań	238
1. Uwagi ogólne	238
2. Świadczenie w miejsce wykonania	239
3. Potrącenie	239
4. Odnowienie	240
5. Złożenie do depozytu sądowego	240
6. Zwolnienie z długu	241
7. Zmiana wierzyciela lub dłużnika	241
§ 41. Umowa sprzedaży	242
1. Istota umowy sprzedaży	242
2. Odpowiedzialność sprzedawcy z tytułu rękojmi	243
3. Gwarancja jakości	245
4. Sprzedaż konsumencka	246
5. Sprzedaż na raty	248
6. Prawo pierwokupu	250
§ 42. Umowa o dzieło	250
§ 43. Umowa najmu	252
§ 44. Umowa dzierżawy	254
§ 45. Umowa pożyczki	254
§ 46. Umowa użyczenia	255
§ 47. Umowa zlecenia	256
§ 48. Umowa przechowania	257
§ 49. Umowa hotelowa	258
§ 50. Poręczenie	260
§ 51. Umowa darowizny	261
§ 52. Papiery wartościowe	262
1. Uwagi ogólne	262
2. Weksel	263
3. Czek	264

D. Prawo spadkowe	265
§ 53. Istota prawa spadkowego	265
§ 54. Spadek	265
§ 55. Pojęcia prawa spadkowego	266
§ 56. Dziedziczenie ustawowe	267
§ 57. Dziedziczenie testamentowe	268
1. Istota testamentu	268
2. Forma testamentu	269
3. Zachówek	271
§ 58. Nabycie spadku	271
E. Sądowe postępowanie cywilne	273
§ 59. Postępowanie cywilne	273
§ 60. Właściwość sądu	274
§ 61. Środki dowodowe w postępowaniu cywilnym	276
§ 62. Orzeczenie sądowe	277
§ 63. Tytuły egzekucyjne	278
§ 64. Postępowanie egzekucyjne	278
Rozdział VI. Prawo pracy	281
§ 1. Ogólne uwagi o prawie pracy	281
§ 2. Stosunek pracy	282
1. Pojęcie stosunku pracy	282
2. Powstanie stosunku pracy	282
3. Treść stosunku pracy	283
§ 3. Umowa o pracę	284
1. Zawarcie umowy o pracę	284
2. Rozwiązanie umowy o pracę	285
3. Rozwiązanie umowy o pracę za wypowiedzeniem	285
4. Rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia	286
5. Wygaśnięcie umowy o pracę	288
§ 4. Urlopy wypoczynkowe	288
§ 5. Ochrona pracy młodocianych i kobiet	289
1. Ochrona pracy młodocianych	289
2. Ochrona pracy kobiet	290

